

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 28 grudnia 2016 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi, w sprawie z wniosku W. M. z udziałem L. T. o stwierdzenie nabycia spadku, stwierdził że spadek po zmarłym w dniu 28 stycznia 2001 r. Z. T. na podstawie ustawy nabyła w całości jego córka L. T. (pkt 1) oraz nakazał pobrać od uczestniczki na rzecz Skarbu Państwa kwotę 50 zł tytułem opłaty sądowej od złożonego oświadczenia o przyjęciu spadku (pkt 2).

W stanie faktycznym ujawniono, że: rozwiedziony Z. T. po swojej śmierci w dniu 28 stycznia 2001 r. pozostawił córkę L. T., gdyż jego dwaj synowie K. i Z. zmarli przed nim bezdzietnie. Zmarły nie sporządził testamentu. Wiedzę o śmierci ojca L. T. uzyskała w styczniu 2001 r., przy czym nie zrzekała się ona dziedziczenia po zmarłym ani też nie była uznana za niegodną dziedziczenia. W toku niniejszej sprawy na rozprawie mającej miejsce dnia 4 listopada 2016 r. L. T. złożyła oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza po ojcu Z. T.. Spółka cywilna (...) reprezentowana przez W. M. nabyła wierzytelność od (...) Banku (...) w Ł. przysługująca temu bankowi w stosunku Z. T., w związku z niespłaconym kredytem.

Na gruncie rozważań prawnych Sąd Rejonowy odwołał się do treści art. 926 § 1 k.c., wymieniającego dwa tytuły powołania do spadku w postaci ustawy lub testamentu. Jednocześnie zauważył, że w porządku dziedziczenia pierwszeństwo przysługuje dziedziczeniu testamentowemu, gdyż drugi tryb dziedziczenia na podstawie ustawy wchodzi w rachubę wyłącznie wtedy, gdy spadkodawca nie dokonał żadnego rozporządzenia na wypadek śmierci. Następnie Sąd ustalił krąg spadkobierców, przyjmując że przy braku testamentu zastosowanie ma dziedziczenie ustawowe według reguł określonych w art. 931 § 1 k.c.. W dalszej kolejności Sąd przywołał art. 1012 k.c. zgodnie, z którym spadkobierca może bądź przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste), bądź przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też spadek odrzucić. W tym zakresie zaznaczono ponadto, iż stosownie do art. 1015 § 1 k.c., oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Z kolei brak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku, chyba że bezczynność dotyczy osoby nie mającej pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoby, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoby prawnej, które wówczas po myśli § 2 nabywają spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Przenosząc tą regulację na realia niniejszej sprawy Sąd I instancji uznał, iż oświadczenie L. T. o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza pozbawione było skuteczności, z uwagi na upływ 6 – miesięcznego terminu zastrzeżonego w art. 1015 § 1 k.c., który swój bieg rozpoczął z chwilą dowiedzenia się przez uczestniczkę o śmierci ojca. W konkluzji Sąd stwierdził, iż spadek po zmarłym Z. T. należał się w całości jego jedynej żyjącej zstępnej, tzn. córce L. T.. Na koniec Sąd wspomniał jeszcze, że uczestniczka może ewentualnie rozważyć zastosowanie instytucji prawnej przewidzianej w art. 1019 k.c.

Postanowienie w całości zakwestionowała uczestniczka L. T.. Względem rozstrzygnięcia zostały podniesione zarzuty w postaci:

- 1) obrazy przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 1015 § 2 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, bo podstawą rozstrzygnięcia sprawy stał się stał prawny już nieobowiązujący (sprzed zmiany wprowadzonej ustawą z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw – Dz. U. z 2015 r. poz. 539 z dnia 17 kwietnia 2015 r.), czego konsekwencją było przyjęcie przez Sąd, że uczestniczka nabyła spadek wprost podczas gdy zgodnie ze znowelizowanym brzmieniem tego przepisu, skutkiem niezłożenia przez nią żadnego oświadczenia woli w określonym przez prawo terminie, winno być jednoznaczne z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza;
- 2) obrazy przepisów prawa procesowego, która miała wpływ na wynik sprawy tj. art. 670 k.p.c. poprzez błędne ustalenie kręgu spadkobierców po zmarłym Z. T., co skutkowało przyjęciem, że spadek po nim nabywa w całości wprost z mocy ustawy uczestniczka L. T..

Dodatkowo na wypadek nieuwzględnienia jej zarzutów, skarżąca na podstawie art. 1019 § 2 k.c. wystąpiła o przyjęcie i zatwierdzenie przez Sąd, po jego uprzednim odebraniu, jej oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezachowania terminu na złożenie oświadczenia woli o odrzuceniu spadku po zmarłym w dniu 28 stycznia 2001 r. Z. T., którego skutkiem było przyjęcie spadku wprost zgodnie z treścią art. 1015 § 2 k.c.

W konkluzji skarżąca przede wszystkim wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez stwierdzenie, że spadek po Z. T. nabyła z dobrodziejstwem inwentarza córka L. T.. Natomiast wnioski ewentualne alternatywnie sprowadzały się do zatwierdzenia oświadczenia o uchyleniu się przez uczestniczkę od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku i tym samym ustalenia na nowo kręgu spadkobierców ustawowych po zmarłym Z. T. lub uchylenia wadliwego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na apelację wnioskodawca W. M. zwrócił się o jej oddalenie oraz nieuwzględnienie wniosku uczestniczki o przyjęcie i zatwierdzenie oświadczenia uczestniczki o uchyleniu się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia woli o odrzuceniu spadku.

Na rozprawie apelacyjnej odbytej dnia 23 czerwca 2017 r. Sąd Okręgowy wydał postanowienie, mocą którego wyłączył do odrębnego rozpoznania, zawarty w apelacji, wniosek uczestniczki o przyjęcie od niej oświadczenia o odrzuceniu spadku i zatwierdzenie uchylenia się przez uczestniczkę od skutków prawnych niezłożenia tego oświadczenia w terminie oraz równocześnie przekazał ten że wniosek Sądowi Rejonowemu dla Łodzi – Widzewa w Łodzi.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie podkreślenia wymaga, iż w polskim systemie prawnym obowiązuje zasada, zgodnie z którą spadkobierca nabywa spadek (prawa i obowiązki majątkowe spadkodawcy) z mocy prawa, z chwilą jego otwarcia, tj. z chwilą śmierci spadkodawcy. Zwykle powstaje wówczas stan swego rodzaju niepewności, co do tego kto jest spadkodawcą i jakie składniki majątkowe nabył po zmarłym. Uregulowaniu tej kwestii służy zaś instytucja stwierdzenia nabycia spadku, której ramy i granice przedmiotowe wytycza art. 670 k.p.c. W tej sferze koniecznym jest zatem ustalenie przez Sąd wszystkich osób, które nabyły spadek po zmarłym spadkodawcy i określenia wartości udziałów przypadających im majątku spadkowy. Po przeprowadzeniu postępowania w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku sąd ogłasza postanowienie, w którym wymienia spadkodawcę oraz wszystkich spadkobierców, którym spadek przypadł, jak również przy pomocy liczb ułamkowych wskazuje wysokość przysługujących każdemu z nich udziałów w spadku. Prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku stanowi dowód przejścia majątku zmarłego na spadkobierców. Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku zmierza do ustalenia daty śmierci spadkodawcy, osoby spadkobiercy spadku oraz tytułu do takiego dziedziczenia. Co ważne w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku sąd w pierwszej kolejności bada, czy spadkodawca zostawił testament, czy też dziedziczenie odbywa się na podstawie ustawy. Dokładnie w tym właśnie kierunku zmierzał całokształt działania Sądu Rejonowego, wobec czego za chybiony należy uznać zarzut naruszenia art. 670 k.p.c.

Racji bytu nie ma też drugi zarzut związany z obrazą art. 1015 § 2 k.c., ponieważ Sąd I instancji należycie zinterpretował jego brzmienie oraz odpowiednio zastosował to unormowanie. Ogólnie rzecz biorąc nabycie spadku, pomimo że następuje z chwilą śmierci spadkodawcy, ma charakter warunkowy, ponieważ spadkobierca w terminie 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o tytule swego powołania, może złożyć oświadczenie o przyjęciu spadku, prostym lub z dobrodziejstwem inwentarza, albo o jego odrzuceniu (art. 1012 k.c. i art. 1015 k.c.). Wedle stanu prawnego obowiązującego do dnia 18 października 2015 r. brak takiego oświadczenia w w/w terminie jest równoznaczny z prostym przyjęciem spadku, poza m.in. osobami nieposiadającymi pełnej zdolności do czynności prawnych, które wówczas przyjmują spadek z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 k.c.). Oświadczenie takie należy złożyć przed sądem lub notariuszem, ustnie lub na piśmie, z podpisem urzędowo poświadczonym, przy czym pełnomocnictwo do jego złożenia wymaga zachowania formy pisemnej z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 1018 § 3 k.c.).

Skuteczne złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku powoduje wyłączenie spadkobiercy od dziedziczenia, tak jakby nie dożył chwili otwarcia spadku (art. 1020 k.c.). Początek biegu tego terminu liczony jest w odniesieniu do każdego spadkobiercy od dnia, w którym dowiedział się on z właściwego, pewnego źródła o tytule powołania. Oznacza to, że oddzielnie liczony jest jego bieg zarówno co do każdego spadkobiercy, jak i co do dla każdego z tytułów powołania (tak wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSK 18/12). W dalszej kolejności koniecznym jest podkreślenie, że ukształtowanie w art. 1015 § 1 k.c. terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jako terminu zawitego prawa materialnego oznacza, że z chwila jego upływu wygasa uprawnienie do skorzystania z tego prawa, a oświadczenie złożone po upływie tego terminu nie wywołuje żadnych skutków prawnych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2012 r., I CSK 414/12). Niezwykle istotne jest również i to, że upływ wskazanego terminu uwzględniany jest z urzędu i nie ma żadnych możliwości jego przedłużenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSK 18/12, opubl. baza prawna LEX Nr 1293843). Z powyższego płynie zatem jednoznaczny wniosek, że uczestniczka L. T. powinna złożyć oświadczenie o przyjęciu spadku po zmarłym ojcu z dobrodziejstwem inwentarza najpóźniej do lipca 2001 r., skoro jak sama przyznała o jego śmierci dowiedziała się w styczniu 2001 r. Tymczasem w zakreślonym terminie uczestniczka nic takiego nie uczyniła, zaś stosowne oświadczenie złożyła dopiero w dniu 4 listopada 2016 r. W kontekście tego w całej rozciągłości należy więc zaaprobować stanowisko Sądu Rejonowego, co do tego, iż rzeczony oświadczenie było spóźnione i bezskuteczne.

Wbrew odmiennym zapatrywaniom skarżącej w przedmiotowej sprawie nie mógł znaleźć zastosowania art. 1015 § 2 k.c. w znowelizowanym brzmieniu. Istotną zmianę w tym zakresie wprowadziła bowiem ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 539). Przedmiotowy akt prawny zmodyfikował zaś skutki braku oświadczenia spadkobiercy co do przyjęcia lub odrzucenia spadku. Do dnia 18 października 2015 r. (data wejścia w życie wymienionej ustawy) spadkobierca bierny nie składający oświadczenia w sprawie przyjęcia spadku nabywał spadek wprost, odpowiadając za długi spadkowe w pełnej wysokości. Natomiast po tej dacie taka osoba mogła już nabyć spadek z dobrodziejstwem inwentarza. W tym miejscu z całą stanowczością podkreślić należy, iż w świetle przepisów intertemporalnych (zwłaszcza jednoznaczny w swej wymowie art. 6 ustawy) ustawę w znowelizowanej wersji stosuje się li tylko do spadków otwartych od dnia 18 października 2015 r. W konsekwencji spadki otwarte przed tą datą są nabywane przez spadkobierców nie składających oświadczenia w przedmiocie przyjęcia spadku na dotychczasowych zasadach czyli wprost, a więc z pełną odpowiedzialnością za długi spadkowe. Nie inaczej jest w przypadku uczestniczki, gdyż spadek pozostawiony przez ojca otworzył się z chwilą jego śmierci, co miało miejsce w dniu 28 stycznia 2001 r. Tym samym powódka nie może skorzystać z dobrodziejstwa nowelizacji i tak jak słusznie orzekł Sąd Rejonowy dziedziczy ona tenże spadek w całości.

Idąc dalej nie ma potrzeby analizowania instytucji prawnej opisanej w art. 1019 k.c., mimo tego iż z tego rozwiązania chciała skorzystać sama uczestniczka. Według tego przepisu jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczeń woli z tą zmianą, że uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem, spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć czy i jak spadek przyjmuje czy też go odrzuca, zaś uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd. Postępowanie o uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu spadku lub o odrzuceniu spadku oraz od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia może zaś stanowić część postępowania spadkowego lub odrębne postępowanie spadkowe. W przedmiotowej sprawie ewidentnie zachodzi ta druga sytuacja. Mianowicie uczestniczka stosowną inicjatywę przejawiała dopiero na gruncie postępowania międzyinstancyjnego, dlatego też orzekanie w tym przedmiocie przez Sąd odwoławczy byłoby równoznaczne z pozbawieniem jej jednej instancji. Z tej też przyczyny Sąd Okręgowy uznał, iż zachodzi potrzeba wyłączenia do odrębnego rozpoznania wniosku uczestniczki o przyjęcie od niej oświadczenia o odrzuceniu spadku i zatwierdzenie uchylenia się przez uczestniczkę od skutków prawnych niezłożenia tego oświadczenia w terminie, co automatycznie pociągało za sobą konieczność przekazania tegoż wniosku do właściwego sądu niższego rzędu, którym jest Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi. Tym samym o losach spadku po zmarłym Z. T. ostatecznie przesądzi wynik tego postępowania. W razie korzystnego dla L. T. rozstrzygnięcia zastosowanie znajdzie art. 690 § 2 k.p.c., który stanowi, że jeżeli wskutek prawomocnego zatwierdzenia przez sąd uchylenia się, ulega zmianie krąg osób, co do których nabycie spadku zostało wcześniej stwierdzone, sąd po przeprowadzeniu rozprawy

zmienia postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo uchyla zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia i orzeka w tym przedmiocie. Z kolei gdyby Sąd odmówił zainteresowanej zatwierdzenia jej oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku, to interesy uczestniczki co do zasady też są chronione, z uwagi na możliwość uruchomienia kontroli instancyjnej.

W tym stanie rzeczy postanowienie wydane przez Sąd Rejonowy musiało się ostać, dlatego też doszło do oddalenia apelacji na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.